Predavatelj: Damjan Renko
Tema: Delovanje nekdanje PMM Jezersko v osamosvojitveni vojni
Lokacija: lovska koča LD Jezersko, Zg. Jezersko 150/a, 4206 Zgornje Jezersko
Datum: 17. 10. 2026 ob cca 12.30 uri

Spoštovane kolegice in kolegi, naj vas najprej pozdravim v svojem imenu in imenu PVD Sever - Gorenjska. Sem Damjan Renko podpredsednik PVD Sever – Gorenjska zadolžen med ostalim tudi za zgodovinsko dejavnost, v osamosvojitvenem letu 1991 pa sem bil komandir PMM Jezersko, ki je operativno izvajala naloge na območju MP in sicer na Jezerskem vrhu, kjer je bil mednarodni cestni mejni prehod. PMM Jezersko je bila v januarju 1992 zaradi pričetkov takratne reorganizacije slovenske policije ukinjena in je prešla v organizacijski sestav takratne PMM Ljubelj kot mejni prehod. V januarju 1993 je MP Jezersko nato prešel v organizacijski sestav PP Kranj ter bil nato v letu 2008 ob vstopu R. Slovenije v Schengensko povezavo ukinjen. Danes vam bom tako poskušal v strnjeni obliki opisati pred osamosvojitveno in osamosvojitveno dogajanje na tem nekdanjem MP, ko je bila moja enota 27. 6. 1991 napadena s strani agresorske JLA.

Nekdanja stavba PMM Jezersko je bila v devetdesetih letih prejšnjega stoletja porušena in na njenem mestu zgrajena nova stavba, ki je bila pred nekaj leti s strani države prenesena v last občine Jezersko. Slednja ima v njej namen ustvariti nekakšen informacijski turistični center in muzej. Prvotna stavba v kateri je v letu 1991 delovala PMM Jezersko z desetimi (10) aktivnimi in devetimi (9) rezervnimi miličniki pa je bila zgrajena po I. svetovni vojni, po sklenitvi t.i. Saint - Germainske pogodbe. Stavbo smo si delili skupaj s štirimi cariniki CI Jezersko, s katerimi smo se zaradi zniževanja stroškov vozili skupaj z našim službenim vozilom v službo in iz nje.

Poleg stavbe mejnega prehoda je bil postavljen kontejner špedicije »FERŠPED« iz Kranja, kjer je bila kot edina zaposlena žal že pokojna Silva Potočnik (op.: umrla 2009), žena takratnega ravnatelja Šole za miličnike v Tacnu, dr. Bojana Potočnika.

Nasproti objekta je deloval gostinski objekt »JEZERSKI VRH«, katerega sta takrat vodila zakonca Magda (op.: umrla 2008) in Marko Stritih, ki sta nam v tistih prelomnih dneh poleg prehrane moštva enote nudila vsestransko logistično pomoč.

Neposredno preko mejne črte, v R. Avstriji, pa so bili v manjšem in enako starem objektu stacionirani avstrijski finančni stražniki (finanzbeamt).

Dobra 2 km SZ od MP Jezersko, na Ankovi planini, se je nahajala mejna stražnica JLA (»Kokrškega odreda«), v kateri je bila takrat stacionirana enota 25 graničarjev JLA, katere je vodil podoficir, starejši vodnik Enes Bajrić, doma iz Zavidovićev v BiH in z družino stanujoč na Jezerskem. Stražnica je bila vse od osamosvojitve v lasti države in kot je značilno za večino tovrstnih objektov zapuščena in razdejana, od lanskega leta pa je v zasebni lasti.

Zaradi pričakovane osamosvojitve smo morali tudi v naši enoti opraviti nekatere spremembe v postajnem obrambnem načrtu in sicer sem v obrambnih načrtih enote izvedel spremembo lokacije rezervnega mobilizacijskega zbirališča, izdelan je bil nov načrt gibanje enote po terenu, načrt preskrbe, uveden je bil poostren fizični nadzor območja državne meje itd. V tistem obdobju so bili po predvidenem načrtu v enoto posamično, oziroma v parih klicani rezervni miličniki, ki so se pod vodstvom aktivnih kolegov usposabljali za opravljanje rednih nalog milice.

PREPOVED VSTOPANJA V OBJEKTE MILICE
Že pred mojim prihodom na Jezersko je takratno vodstvo milice izdalo odredbo, da vstop pripadnikom JLA v objekte milice, ni več dovoljen. Kmalu po mojem prihodu na Jezersko pa sem ugotovil, da se odredba ne izvaja. Ker sem bil objektivno odgovoren za funkcioniranje enote, sem se moral spoprijeti, tudi s to, takrat za vse nas nehvaležno nalogo. Prva taka priložnost se je kmalu ponudila kar sama. Nekega jutra sem ob prihodu v službo, že takoj ob vstopu v predprostor objekta naletel na službujoča miličnika in carinika ter komandirja mejne stražnice Bajrića, ko so ravno pili kavo. Pridružil sem se tudi sam, kasneje pa sem komandirja Bajrića povabil v svojo pisarno in mu pojasnil, da ima milica ukaze, katerih vsebina je nedvoumna in mu prepovedujejo vsak nadaljnji vstop v objekt. Prav tako sem mu pojasnil, da je kakršnokoli sodelovanje s pripadniki JLA zmanjšano le še na zgolj najbolj nujne okvire, ki so potrebni za opravljanje nalog po zvezni mejni zakonodaji. Slednji me je nato sicer še enkrat poskušal »omehčati« in

apeliral na tovarištvo in dobro dolgoletno sodelovanje. Ko pa je videl, da se na pripombe o »bratstvu i jedinstvu« ne odzivam v skladu z njegovimi pričakovanji je inteligentno odnehal in zapustil objekt. Kasneje z njim ni bilo več pristnejših osebnih stikov, pa tudi miličniki so si oddahnili, saj so le počasi pričeli spoznavati, da se njihovi dosedanji prijatelji, počasi a resnično spreminjajo v potencialnega nasprotnika. Tudi njegovo obiskovanje gostilne »JEZERSKI VRH« je postajalo zmerom bolj redko, pa še to le zaradi naročanja kruha za njegove graničarje.

OBVEŠČEVALNE SLUŽBE

Nekako v tem obdobju sem na območju MP zaznal tudi prisotnost, takrat za javnost še vedno relativno skrivnostne službe državne varnosti (SDV). Šlo je za enega od operativcev te službe in sicer mojega nekdanjega sošolca z VŠNZ, ki se je srečal s svojim virom. Takrat sem dobil še eno nesporno potrditev, da je »hudič vzel šalo« in da gre tokrat zares. Poleg tega sem se počutil tudi nadvse nelagodno, težko je namreč dobro funkcionirati, če veš, da ti nekdo »diha za ovratnik«.

SPOROČANJE O PREMIKIH JLA

Po 10. 5. 1991 se je čas za nas pričel »gostiti«. Dogajanje v takratni državi se je zaradi vse bolj neomajne volje Slovenije po osamosvojitvi pričelo približevati vrelišču. Predsedstvo SFRJ je neprestano zasedalo, srbski »jastrebi« v njem pa nikakor niso mogli zbrati dovolj glasov za izvajanje prepotentnih želja generalštaba JLA. Vojaški vrh JLA je tako med drugim dne 15. 5. 1991 izdal ukaz, da morajo biti vse starešine na delovnih mestih, v popolni bojni opremi. To se je na Jezerskem rezultiralo v tem, da tega in naslednjega dne nismo beležili povratka komandirja mejne stražnice iz službe domov na Jezersko, kjer je stanoval z družino. Dotekati so pričeli tudi podatki o tem, da namerava JLA okrepiti posadke karavl z dodatnim moštvom. Zaradi tega smo pričeli z izvajanjem spremljanja gibanja vojaških vozil. Tako smo tudi na Jezerskem pričeli z vestnim spremljanjem vseh vojaških vozil v smeri proti mejni stražnici »Kokrškega odreda« ter povratku teh v smeri Jezerskega ter nadaljnjim obveščanjem pristojnih služb na takratni UNZ Kranj. Vse do napada na mejni prehod Jezersko je JLA za prevoze na Jezersko uporabljala terenska vozila PINZGAUER, ki pa so bila po zaostritvi situacije ob vožnji mimo našega objekta striktno zaprta s ponjavami tudi na kesonu, tako da ni bilo možno ugotoviti koliko vojakov se pelje v njem, oziroma vrsto tovora. Le v enem primeru sem zraven voznika v terenskem vozilu prepoznal tudi bežnega znanca iz Škofje Loke, in sicer podporočnika Dragana Runjića. Kasnejši dogodki so pokazali, da je bil prav ta njegov obisk namenjen dogovoru o realizaciji napada na sam mejni prehod.

V enoti sta se v tem obdobju zglasila tudi dva pripadnika varnostne službe 31. Obm. štaba TO za Gorenjsko v civilnih oblekah, s katerima sem se dogovoril za medsebojno izmenjavo obveščevalnih podatkov.

UVEDBA BLOKADE VOJAŠKIH OBJEKTOV

Dne 24. 5. 1991 je takratna republiška koordinacijska skupina, na podlagi smernic predsedstva RS, zaradi znanih dogodkov v Pekrah uvedla blokado vojaških objektov na celotnem območju Slovenije. Tako je bila tudi mejni stražnici »Kokrškega odreda« odklopljena elektrika in telefon ter prekinjena dobava kruha. Po približno dveh dnevih je peš iz stražnice do mejnega prehoda prišel komandir Bajrić in mi povedal, da dolgo ne bo mogel več krotiti svojih vojakov. Zaradi nevzdržnih razmer bi znalo »počiti«. Med vrsticami mi je dal vedeti, da posamezniki že grozijo z orožjem ter tudi možnimi pobegi s stražnice. Očitno se je v tistih trenutkih med graničarji že pričelo rojevati nezaupanje, ki je temeljilo predvsem na nacionalnem ključu. Bajrić mi je tudi zaupal, da sam osebno ne odobrava postopkov vrha JLA.

V naslednjih dneh so se po celotni Sloveniji pričeli dogajati različni dogodki, ki so že nakazovali živčnost vojaškega vrha. Naj naštejem le nekaj od teh: pobegi vojakov, oficirji so vlagali prošnje za demobilizacijo ali premestitev na jug države, dovažanje vojakov različnih specialnosti v enote po Sloveniji, dovažanje borbene tehnike, observiranje določenih strateških točk, oskrba enot s hrano pa tudi oborožitvijo ter še množica drugih dejavnosti.

TERITORIALCI NA JEZERSKEM

Dne 21. 6. 1991 je na Jezersko prispela enota 44-ih pripadnikov TO, ki se je nastanila v prostorih bivšega hotela »STORŽIČ«. Na samem MP pa so se potem nahajale dnevne kvote po 10 teritorialcev, ki so se med usposabljanji vključevali tudi v varovanje mejnega prehoda. Večina teritorialcev je bila še oblečena v uniforme JLA, podobna pa je bila tudi oborožitev. Znakov razločevanja oziroma razpoznavnosti med njimi in pripadniki JLA praktično ni bilo. Nekateri pripadniki TO so na kapah sicer zamenjali peterokrake zvezde z novim znakom TO, vendar teh očitno ni bilo dovolj za vse. Na levem rokavu suknjičev pa naj bi vsi njeni pripadniki nosili rdeč trak, ki pa se je kasneje zaradi slabe kvalitete izkazal za popolnoma neuporabnega.

Zaradi napačnega razlikovanja je namreč obstojala utemeljena bojazen, da bi lahko med pripadniki TO in milice, predvsem v nočnem času prišlo do medsebojnega streljanja.

AKTIVACIJA REZERVNEGA SESTAVA MILICE

Dne 23. 6. 1991 ob 22. uri je bila izvedena mobilizacija polovice moštva RM, dne 24. 6. 1991 pa še mobilizacija preostale polovice RM (odziv 100%). Vsi so se vključili v opravljanje rednih nalog enote ter varovanje objekta. Odziv je bil v obeh primerih v skladu s pričakovanji, saj so prav vsi prišli na zborno mesto. Od tega dne dalje pa do vključno 19. 7. 1991, tudi nihče več iz enote ni zapuščal delovnega mesta. Prostori in prehrana sta bili organizirani na območju mejnega prehoda.

UVOZ OBOROŽITVE IN OPREME V SLOVENIJO

Kak teden dni pred uradno osamosvojitvijo Slovenije je tudi MP Jezersko prišlo do realizacije tajnega uvoza določene tehnične opreme za potrebe TO. O datumu in času realizacije uvoza pošiljke sploh nismo bili seznanjeni. Naj omenim le to, da me je operativni vodja akcije (F.K.), katerega sem pred tem spoznal že v letu 1984 na takratni PMM Brnik, v konkretnem primeru seznanil le s tem, da bodo uvožene le radijske postaje RACAL s spreminjajočo frekvenco delovanja. Seveda smo poskrbeli, da je bil uvoz te pošiljke izveden brez zapletov in tudi brez carinjenja.

AVSTRIJSKE PRIPRAVE

Že od začetka meseca junija 1991 smo tudi ugotavljali, da zaradi napovedane osamosvojitve Slovenije vse avstrijske mejne službe neprestano povišujejo svojo stopnjo pripravljenosti. To se je manifestiralo predvsem v njihovih zvedavih vprašanjih in spremljanju povečevanja našega moštva na MP. Prav tako so njihovi žandarmerijski helikopterji najmanj enkrat dnevno observirali državno mejo, kar je bila prej redkost.

Nekje v tem času smo v gostilni »JEZERSKI VRH« beležili tudi prisotnost direktorja Varnostne direkcije v Celovcu, Frederica Sadouniga, kateri nam je celo posredoval informacijo, kam lahko usmerjamo pričakovani val beguncev.

Dne 24. 6. 1991 v jutranjih urah avstrijska vojska na mejnem platoju namesti olivno zelene protitankovske ovire in bila nato stalno prisotna vse do odhoda JLA iz Slovenije.

MENJAVE DRŽAVNIH IN POLICIJSKIH SIMBOLOV TER RAZGLASITEV NEODVISNOSTI

Dne 25. 6. 1991 smo v jutranjih urah, na kapah zamenjali petokrake zvezde z novim policijskim simbolom - reliefom Slovenije.

Slovenski parlament je še istega dne tudi sprejel deklaracijo o neodvisnosti R. Slovenije in paket tako imenovane osamosvojitvene zakonodaje. Svečana razglasitev državne neodvisnosti pa je bila dan pozneje na največjem ljudskem shodu v Sloveniji na Trgu Revolucije (op.: 1991 preimenovan v Trg Republike) v Ljubljani.

Dne 26. 6. 1991 okoli 5. ure zjutraj smo skupaj z 10 pripadniki PEM UNZ Kranj izvedli polkrožno kritje območja MP saj smo utemeljeno pričakovali oboroženo intervencijo graničarjev. Takoj za tem je bila zamenjana stara tabla z napisom SFRJ, z novo REPUBLIKA SLOVENIJA. Takoj po zamenjavi je navedena ekipa odšla nazaj v dolino. Takoj za njimi sta nam približno ob 6.30 uri komandir PM Kranj Stanislav Ficko in miličnik Andrej Zupan iz doline dostavila novo slovensko državno zastavo, katero sem nato takoj ob njuni pomoči dvignil na zastavni drog. Kmalu za tem me je naš stražar obvestil, da je opazil na makadamski poti iz smeri mejne stražnice »Kokrškega odreda«, gibanje treh pripadnikov JLA. Dva od trojice sta ostala na tako imenovani »Goli steni«, ki dominira kot naravna opazovalnica nad gorskim prelazom, tretji t.j. komandir stražnice Bajrić, pa se je že neoborožen spuščal proti mejnemu prehodu. Približno petdeset metrov pred stavbo mejnega prehoda se je nato Bajrić zaustavil ter zahteval mene. Ker sem ocenil, da prihaja kot pogajalec sem se napotil k njemu, vendar v poziciji »močnejšega«, ker nisem odložil svoje pištole. To je seveda opazil, vendar ni protestiral. Kar takoj je prešel k bistvu stvari ter zahteval, da odstranimo novo mejno tablo in zastavo ter ju zamenjamo s starimi, kar sem seveda odklonil ter mu obenem tudi zdiktiral zakonsko podlago za to. V nadaljevanju mi je ponovno dal vedeti, da se osebno sicer ne strinja v celoti z dejanji vojaškega vrha, vendar bo moral o naši nekooperativnosti poročati nadrejenim na komando mejnega odseka v Radovljico, za tem sva se razšla.

BEG »ZNANCEV« IZ KRANJA

Ljudski pregovor pravi: »Ko se ladja potaplja, podgane bežijo!« Da se ljudska modrost ne moti je bilo dokazano tudi dne 26.6.1991. Tekom celega dne smo tako beležili povečan izstop osebnih vozil v smeri

Avstrije. V nekaterih od teh sem spoznal tudi, večini gorenjskih miličnikov kot tudi širši gorenjski javnosti znane osebe iz črnih kronik. Tako je »zbežalo« tudi kar nekaj zelo znanih kriminalcev, beležili pa smo tudi nekaj simpatizerjev novo komponirane »Stranke za enakopravnost državljanov«, ki jo je vodil kontroverzni Dragiša Marojević, katere smo morali po poklicni dolžnosti spremljati. Večina teh osebkov se je prevažala z vozili določenih kranjskih taksistov, ki so se prav tako sukali v teh krogih. Skupni imenovalec vseh navedenih pa je bil nastrojenost proti slovenskim ciljem ter njihova ugotovitev, da nastopa obdobje, ki ne bo blagodejno vplivalo na njihovo zdravje ampak ravno nasprotno, da jim tega lahko drastično poslabša.

VOJNA

V noči iz 26. na 27. 6. 1991 smo na radiu ujeli novico o izpadu tankovske kolone JLA iz vojašnice na Vrhniki, katera je nato kot za stavo prebijala postavljene cestne blokade, sestavljene iz tovornih ter drugih vozil ter se počasi približevala Ljubljani.

Na podlagi razvoja dogodkov je bilo moštvo TO na MP povečano na skupno število 28 pripadnikov. Skupaj z namestnikom poveljnika sva dorekla vse elemente za krožno obrambo MP. TO je tako z večjim delom svojih pripadnikov pokril greben, ki je oddaljen približno sto metrov zračne linije, gledano v smeri R. Avstrije desno od mejnega prehoda. Preostali pripadniki TO pa so bili razmeščeni skupaj z mojimi miličniki okoli objekta PMM in v njem. Enega od teh pripadnikov TO, ki je bil oborožen s protioklepnim raketometom, znamke ARMBRUST, pa sem na lastno pobudo namestil v prvem nadstropju na severovzhodni strani objekta, pri oknu s katerega je imel odličen pregled nad prostorom vse do zadnjega ovinka na regionalni cesti. Od tu je bilo glede na nadaljnji razvoj dogodkov utemeljeno pričakovati prihod kolone sovražnikovih vojaških vozil. Poveljujočega sem tudi seznanil, da moja enota lahko uporabi orožje samo v samoobrambi.

Iz radijskega etra kot tudi po policijskih radijskih zvezah so si medtem sledile informacije o izpadih in premikih vojaških enot iz vojašnic po celotnem teritoriju R. Slovenije ter o njihovem približevanju strateškim točkam, med katere so takrat sodili tudi mejni prehodi. Dejansko je naša enota približno ob 10. uri prejela informacijo, da je tudi na območju Kranja, točneje iz vojašnice v kateri je bila nameščena planinska brigada, prišlo do izpada kolone vozil JA, katere del se je na Kokrici ločil od glavne kolone ter se usmerila proti Preddvoru z namenom zavzetja mejnega prehoda Jezersko. Ekspedicijska enota JA je bila sestavljena iz dveh oklepnih samohodk, treh kamionov in terenskega vozila. Na svoji poti je bila sicer ovirana in upočasnjena. Po prihodu do prvega mostu čez reko Kokro, t.j. med naseljema Tupaliče in Potoče, se je vojaška kolona zaradi cestne blokade sestavljene iz dveh težkih tovornih vozil Cestnega podjetja Kranj, morala zaustaviti. Ob 10.21 uri je kolona prebila nebranjeno blokado in nadaljevala premik proti Jezerskem. Nadaljnja zaostritev dogajanja je sledila v najožjem delu skalnega kanjona Kokre, kjer je vojaška kolona naletela na drugo cestno blokado iz podrtih dreves, katera pa je bila časovno gledano, v primerjavi s prvo malce težji oreh. Po prebitju tudi te blokade je sledil njen nadaljnji premik proti Jezerskem.

ČLOVEŠKOST NI UGASNILA

V tistih nevarnih trenutkih so človeškost in naklonjenost do Slovenije pokazali ter tudi konkretno izrazili avstrijski kolegi, ki so nam jih v prejšnjem družbenem sistemu vsi prikazovali le v negativnem smislu. Okoli 12. ure tega dne je enota prejela telefonsko obvestilo, da je mater naše čistilke, na kmetiji »pri Štularju« na Zg. Jezerskem, zadela kap in nujno potrebuje zdravniško pomoč. Ker v tistih trenutkih prihod reševalcev iz smeri Kranja, zaradi bližanja vojaške kolone po dolini Kokre ni bil več mogoč, sem poslal enega od miličnikov k avstrijskim kolegom, kjer je le-ta zaprosil za njihovo pomoč. Na naše presenečenje so ti takoj posredovali za reševalno vozilo v bolnišnico v Celovcu. Nato sem odredil dva miličnika, da sta se s terenskim vozilom odpeljala po pacientko. Slednja sta se kmalu vrnila brez nje in pojasnila, da naše vozilo ne ustreza pacientkinemu stanju, zato bo ta na mejni prehod prepeljana s civilnim vozilom. Medtem je sledila povratna informacija avstrijskih kolegov, da prevoza z reševalnim vozilom ni možno organizirati. Še večje presenečenje pa je sledilo, ko so nam kar sami ponudili transport pacientke z reševalnim medicinskim helikopterjem direktno v bolnišnico Celovec. Seveda sem glede na zapletenost situacije takoj pristal na ponudbo. Že čez nekaj minut je na avstrijskem mejnem platoju pristal reševalni helikopter in pacientko, ki je bila medtem že pripeljana na mejni prehod, odpeljal v strokovno medicinsko oskrbo, v bolnišnico Celovec.

Čez kaka dva meseca pa je v zgoraj navedeno dobro sodelovanje z avstrijskimi kolegi kanila grenka kaplja pelina. Na slovenski strani je prišlo namreč do birokratskega zapleta. Uprava Celovške bolnišnice je namreč za helikopterski prevoz in bolniško oskrbo verjetno izstavilo račun pristojni službi v Sloveniji. Predstavnike te službe pa je takrat očitno zanimalo le to, kdo je naročil helikopterski prevoz, da mu lahko izstavijo račun.

Nihče pa se ni spomnil na to, da je osnovno poslanstvo medicine reševanje človeških življenj. Ali je bila v dani situaciji sploh možna drugačna alternativa, jih očitno sploh ni zanimalo.

ČAS SE GOSTI

Ves čas prodiranja vojaške kolone je preko mejnega prehoda Jezersko v R. Avstrijo izredno pospešeno potekal potniški promet. Na trenutke se nam je zdelo, da je ta pospešeni promet že podoben paničnemu begu na varno, pa temu kot se je pozneje izkazalo ni bilo tako. Zaradi tega smo se v skladu z navodili načelnika UNZ Kranj Ivana Hočevarja omejili le na strogo preverjanje dokumentov ter tako v tistih trenutkih omogočili čim večjemu številu ljudi, predvsem tujcem, umik z ogroženega območja. Beležili smo tudi večje število osebnih vozil s slovenskimi registracijami. V teh so se praviloma nahajali le očetje s svojimi otroci. Izjave teh so bile skoraj identične in sicer: *»Otroke peljem na varno, nato pa se vračam v svojo vjaško enoto!«* In dejansko so se vračali v povprečjih po dve uri, kar je pomenilo čas vožnje do Celovca in nazaj na Jezersko ter nato nadaljevali pot v svoje enote.

V nekem trenutku smi iz radijskega etra TO zaznali informacijo, da naj bi prodirajočo kolono vozil JLA na Zg. Jezerskem TO zaustavila z uporabo sile, kar pa se iz neznanih razlogov kasneje ni zgodilo. Kako so na to novico besno odreagirali prisotni miličniki in teritorialci, pa raje ne bi opisoval. Dejansko smo nato ob približno 13.50 uri v pobočju Pristovškega Storžiča, v neposredni bližine že omenjene »Gole stene«, levo od mejnega prehoda, zaznali prihod graničarjev iz stražnic na Virnikovi planini ter Kokrškega odreda. Ti so se nato hitro razporedili, po že leta nazaj pripravljenih položajih, ki so tvorili napadalni obroč na levem krilu naše obrambe.

PRIHOD »PROSTOVOLJCEV«

Nekako ob 14. uri je na mejni prehod pripeljal, na prvi pogled, »odslužen« fičko. Njegov voznik (E.H.- umrl 2020) in sopotnik (neznan), oba vidno vinjena ter razjarjena zaradi tega, ker kolona JLA ni bila nikjer v dolini Kokre zaustavljena, sta pristopila k nam in od nas zahtevala orožje. Njun komentar ob tem je bil približno tak: *»Če si vi ne upate, bova pa midva udarila po njih!«.* Pojasnjeno jima je bilo, da sta oba le civilni osebi ter, da bo za njuno zdravje najbolje, če se takoj odstranita z območja mejnega prehoda. O kakem dodeljevanju orožja pa nisem hotel niti slišati, saj bi v nasprotnem primeru dogajanje izgledalo kot bitka med kavboji in Indijanci z nepredvidljivimi posledicami. Oba sta nato še nekaj minut živčno krožila med miličniki in teritorialci ter moledovala za orožje, nato pa sta jo tik pred prihodom kolone JLA na mejni prehod »pobrisala« na varno v Avstrijo.

ZATIŠJE PRED VIHARJEM

V teh neskončno dolgih trenutkih iz smeri Jezerskega, točneje od kmetije »ŠTULAR«, še ni bilo slišati nobenega borbenega delovanja. Utemeljeno smo zato sklepali, da se kolona JA nahaja že zelo blizu mejnega prehoda. Stopil sem v ponoven kontakt s poveljujočim enote TO ter mu sugeriral, da svoje moštvo razporejeno po grebenu desno od mejnega prehoda, opozori na povečano budnost, kar je tudi storil. Še pred tem pa mi je dejal, da naj kar jaz izdam ukaz za ogenj proti nasprotniku tako, da bo ta veljal za TO in policijo. Iz njegove izjave je bilo tako moč razbrati, da enako kot milica tudi TO še vedno nima jasnega in nedvoumnega ukaza za uporabo orožja. Nihal sem med še vedno veljavnim ukazom, da moja enota ne sme uporabiti orožja, izjemoma v primeru samoobrambe in med prekršitvijo tega. Moja nepravilna presoja kasnejše situacije bi lahko namreč, po najbolj črnem scenariju imela za posledico fizično uničenje večine branilcev mejnega prehoda. Ker se nisem mogel odločiti kaj bom sploh storil, sem se odločil, da bom ravnal v skladu z razvojem situacije.

Ob 14.20 uri smo zaslišali brnenje helikopterja, ki se nam je bližal iz smeri Zg. Jezerskega. Ker sem ocenil, da nas bo ta le observiral z namenom ugotovitve postavitve našega obrambnega sistema sem miličnikom in okoli objekta prisotnim teritorialcem ukazal, da gredo v kritje. Čez nekaj trenutkov je desno iz smeri pobočja Malinška, nad mejni prehod, v višini približno 100 m priletel helikopter JLA, znamke GAZELA. Slednji je za nekaj kratkih sekund lebdel nad mejnim prehodom ter nato po hitrem obratu opravil bliskovit spust proti Jezerskem (op.: kasneje sem ugotovil, da je bil pilot helikopterja Toni Mrlak, ki se je dogovarjal za prestop v TO RS in je bil tega dne sestreljen nad Ljubljano).

ZADNJI UMIK NA VARNO

Do tega trenutka je naš službujoči carinik (K.R.), še kar hrabro prenašal psihični pritisk. Z vedno bolj opazno tesnobo se je gibal med nami ter sam pri sebi ugotavljal, da je glede na razvoj situacije »nekoristen«. Ker smo v nadaljevanju ocenili, da je zanj najboljša rešitev v umiku, je odšel v objekt avstrijskih kolegov, kjer je bil nato v času napada.

NEVSAKDANJA PONUDBA

Pri avstrijskih kolegih je medtem kar vrvelo različnih uniformirancev ter tudi zvedavih civilistov, ki so pričakovali napad JLA na mejni prehod. Večje število posameznikov nam je v teh trenutkih prišlo tudi čestitat. Eden od teh nam je prinesel celo svojo lovsko puško in naboje ter nam jih ponujal za obrambo prehoda. Seveda na to nismo mogli pristati. Na avstrijski strani je bila namreč v tem času prisotna tudi ekipa avstrijske nacionalne televizijske hiše (Österreichische Rundfunk – ORF), katera bi takoj pograbila medijsko kost.

NAPAD JUGOVOJSKE

Ob 14.25 uri smo iz smeri grebena, desno od mejnega prehoda zaznali približevanje pripadnikov JLA, kateri so v pravilni strelski formaciji pričeli izvajati polkrožno obkolitev območja mejnega prehoda. Psihična teža trenutka je v nadaljevanju naredila svoje in teritorialci so se pričeli nagonsko umikati z navedenega grebena za objekt gostinskega lokala »Jezerski vrh«, s čimer je bila ogrožena naša obramba na desnem krilu. Po nekaj minutni smrtonosni tišini je JLA tako zavzela opisani greben. Da smo popolnoma obkoljeni je nakazovalo tudi izdajalsko pokanje vejic pod nogami vojakov JLA, na gozdnatem južnem pobočju pod objektom mejnega prehoda.

Kmalu zatem je izza zadnjega cestnega ovinka tik pred mejnim prehodom prispela kolona JlA, na čelu katere sta bili dve oklepni samohodki znamke Praga, vsaka oborožena s po dvema protiletalskima topovoma kal. 30 mm. Ko je čelna samohodka prispela do točke, od koder bi lahko borbeno delovala s svojima topovoma po objektu mejnega prehoda, se je zaustavila.

Po nekajminutnem »pogovoru gluhih« je iz čelne samohodke izstopil neoborožen poveljujoči ppor. JLA Dragan Runjić ter zahteval mojo prisotnost. Po predhodnem dogovoru sva proti njemu, prav tako neoborožena odšla, skupaj z miličnikom Janezom Zupancem (umrl 1997). Še pred tem pa je bilo moštvo v objektu inštruirano, koga od pripadnikov JLA naj imajo na muhi svojih orožij. Prvi kontakt oziroma pogajanje je bilo nato opravljeno nekako na sredini kritega polja, oddaljeno približno 50 m od objekta PMM Jezersko. Očitno poveljujoči ppor. Runjić je takoj nato na podlagi ukaza Zveznega izvršnega sveta naduto zahteval, da brez uporabe sile in orožja predam mejni prehod enoti JLA, kateri poveljuje. V nadaljevanju naju je tudi opozoril, da bo v nasprotnem primeru uporabil silo vključno z uporabo orožja. Povedal je tudi, da bodo vsi branilci, ki so zaposleni na mejnem prehodu, v primeru predaje obdržali dosedanjo službo ter vse ugodnosti. Z enako mero nadutosti sva ppor. Runjiću pojasnila, da mejni prehod ne bo predan, saj je slovenska milica zavezana le ukazom slovenskih oblasti. Ppor. Runjiću sem le še dejal, da bom z njegovimi zahtevami seznanil nadrejene.

S situacijo je bilo seznanjeno vodstvo UNZ Kranj. Povratni napotek vodstva je bil, da naj se s poveljujočim pogajamo še naprej ter obenem priporočili taktiko zavlačevanja.

Ob približno 14.35 uri sva z miličnikom Zupancem ponovno odšla neoborožena na mesto pogajanj ter poveljujočemu pojasnila, da je bilo s situacijo seznanjeno vodstvo UNZ Kranj, od koder čakamo odgovor. Ppor. Runjić očitno že zelo nestrpen je odvrnil, da nima več časa za čakanje in mi zagrozil: *»Renko, ti imaš dece, a ja je nemam!«* V nadaljevanju je dejal, da bo počakal še nekaj minut nato pa zato, da bomo videli, da misli resno izdal ukaz za izstrelitev opozorilnega strela s protiletalskimi topovi v smeri Pristovškega Storžiča. Ker nadaljnji pogovor očitno ni bil več možen, sva se oba z Zupancem napotila nazaj k objektu. Še preden pa sva kot pogajalca prišla v kritje, sta za nama odjeknila dva strela iz protiletalskih topov, ki ju je napovedal najin sogovornik. Oba z Zupancem sva nagonsko stekla v kritje. Takoj nato je bilo o kršenju pogajalskih pravic, oziroma reagiranju poveljujočega JLA obveščeno vodstvo UNZ v Kranju.

V teh, za nas res težkih trenutkih, je z nami simpatizirala velika večina gorenjskih poklicnih kolegov. Ti so nas preko radijskih zvez z glasnimi medklici vzpodbujali in držali pesti za nas.

Nekaj minut kasneje je kot pogajalec na mesto prejšnjih dveh srečanj odšel na lastno zahtevo miličnik Zupanc, kateri je kljub mojemu nasprotovanju še vedno upal, da mu bo morda le še uspelo izposlovati časovni odlog. Pred njegovim odhodom sem miličnikom in teritorialcem v objektu ponovno izdal ukaz, da s prstom na sprožilcu spremljajo našega pogajalca. V primeru, da bi ga kdo od pripadnikov JA ustrelil, bi bilo kar nekaj nasprotnikov vključno s ppor. Runjićem eliminiranih. Slednji je bil ob tretjem srečanju že oborožen s svojo pištolo in avtomatsko puško, kar je dokazovalo resnost situacije ter ponovno tudi pogajalsko kršitev. Miličnik Zupanc je Runjiću poskušal pojasniti, da ustreznega odgovora od vodstva še nismo prejeli in pri tem navedel kot vzrok prekinitev telefonske linije (op.: dejansko prekinili na Jezerskem).

Sogovornik očitno že na koncu z živci je zmogel le še vojaško frazo, da je čas pogajanj minil ter, da bo zadano nalogo izvršil brezpogojno. Dopustil je le še možnost predaje vseh branilcev mejnega prehoda s tem, da bi vsi prišli iz kritja neoboroženi in odročenimi rokami, nato pa sta se razšla.

Po nekaj neskončno dolgih minutah pa so poveljujočemu ppor. Runjiću očitno popustili živci, ker je izdal ukaz za izstrelitev naslednjih dveh strelov v osi ceste proti mejnim zapornicam. En izstrelek je zaradi nagiba cestišča, ali pa zaradi prenizke elevacije cevi topov, zadel asfaltno površino kakih 15 m pred mejnimi zapornicami ter se nato kot jeklen dež razpršil v smeri proti našemu objektu kot tudi objektu avstrijske carine, drugi izstrelek pa je odletel na teritorij Avstrije in zadel v skalovje v pobočju Pristovškega Storžiča. Poveljujoči Runjić je tako neizpodbitno storil mejni incident, o čemer smo takoj obveščali naše vodstvo v Kranju. Povratni ukaz je sledil takoj in sicer: »Takojšnja evakuacija moštva iz objekta«, kar je bilo takoj tudi storjeno tako, da je večina miličnikov in teritorialcev stekla skozi zadnji vhod v garaže za objektom, kjer je bil »mrtvi kot«. Le malo kasneje se je evakuacija tudi dejansko izkazala za izredno pametno odločitev.

Medtem sta spet zadoneli detonaciji naslednjih dveh granat, ki sta zadeli severovzhodno steno objekta. Pri tem je bil poškodovan del ostrešja ter stena na dveh točkah. Na steni pod oknom v prvem nadstropju, kjer se je še pred nekaj trenutki nahajal teritorialec oborožen s protioklepnim orožjem ARMBRUST, pa je eden od izstrelkov le-to prebil. Evakuacija je tako teritorialcu v bistvu rešila življenje. Padajoči omet pa je ob tem zadetku tudi poškodoval, pod oknom parkirano vozilo našega rezervnega miličnika Štefana Kožarja (pokojni). V teh težkih trenutkih sta v objektu poleg mene ostala le še miličnika Zupanc, kateri je bil pri stacionarni radijski postaji in Aleš Drekonja, ki je bil poleg mene v veži. Prvi je po radijski zvezi o sprotnem dogajanju tekoče obveščal vodstvo UNZ v Kranju, midva z Drekonjo pa sva opazovala nadaljnje poteze nasprotnika. V nekem trenutku sem v ležečem položaju pri glavnem vhodu, s kotičkom očesa poskusil ugotoviti smer nadaljnjega delovanja protiletalskih topov. Strelec na njem je cev spuščal proti tlom. V drobcu sekunde sem se zavedel, da me je strelec opazil, zato sem instinktivno poskusil odskočiti od vhoda. Takoj za tem pa naju je oba z Drekonjo zračni udar, ki ga je povzročil zadetek novih dveh granat, najprej dvignil kot peresci v zrak, nato pa vrgel po tleh. Oba izstrelka sta zadela in sicer v levi in desni del vhodnega oboka, šrapneli pa so ponovno deževali tudi po avstrijski carinski stavbi. Oba z Drekonjo sva nato stekla v kritje dežurne sobe, kjer je bila glede na razporeditev sten v objektu tudi možnost preživetja največja. V teh trenutkih vsekakor nismo imeli nikakršnih možnosti boriti se proti mnogo močnejšemu nasprotniku. To je ugotovilo tudi vodstvo v Kranju, ki je takoj nato izdalo ukaz o predaji.

V tem delu se je tudi izkazalo, da sem imel še kako prav, ko sem vztrajal, da ne bom izdal ukaza za ogenj. Kljub temu, da so bili to zame osebno verjetno najtežji trenutki v življenju, se za to nisem odločil. Ogenj po napadalčevih vrstah bi lahko namreč v tistih trenutkih povzročil le fizično uničenje večine branilcev mejnega prehoda. S tem pa bi bile tudi izničena vsa naša prizadevanja po častni rešitvi situacije. Da sem imel prav sem ugotovil kasneje tudi iz ust večine zajetih branilcev, ki so mi čestitali za tako odločitev. Vsi brez izjeme so bili namreč ogorčeni nad dejstvom, da nas je nekdo na republiški koordinaciji uporabil kot poskusne zajce zato, da bi ugotovil koliko daleč si bo upal napadalec iti.

SRAMOTNI PORAZ

Medtem je JLA prenehala z obstreljevanjem. Takoj, ko se je razkadil prašni oblak v okolici objekta sem moral opraviti verjetno svojo najtežjo nalogo v življenju. Proti Runjiću sem zavpil, da se predajamo. Bil sem tako besen in razočaran, da tega z besedami ni moč opisati. V naslednjih trenutkih sem lahko le še mrzlično opravil tri pomembne stvari. Najprej sem onesposobil našo stacionarno radijsko postajo tako, da sem enostavno odtrgal mikrofon ter ga vrgel v kovinsko omaro v svoji pisarni. To sem nato zaklenil, ključe pa vrgel skozi okno v bližnje grmovje. Na koncu sem stekel še v vežo, kjer je vezist TO pred umikom iz objekta pozabil najnovejšo kodirno radijsko postajo RACAL. Zaradi bojazni, da bi jo JLA ob pričakovanem zasegu lahko uporabila ter prisluškovala radijskemu etru TO, sem jo onesposobil tako, da sem na tipkovnici izbrisal nastavljeno frekvenco.

Šele ko sem se prepričal, da ppor. Runjić obvladuje situacijo sem se napotil do njega ter ga seznanil z našo predajo. Na njegov ukaz smo morali nato v bližini stavbe prehoda, vsi branilci mejnega prehoda odložiti orožje in opremo ter se po cesti odmakniti od objekta do točke predhodnih pogajanj.

Tu naj omenim, da poveljujoči Runjić ni spoštoval določil 3. Ženevske konvencije o ravnanju z vojnimi ujetniki, saj sva bila popolnoma razorožena tudi oba s poveljujočim častnikom TO.

Med odlaganjem orožja je eden od teritorialcev v razburjenju pozabil, da ima naboj v cevi in pritisnil na sprožilec. Ob strelu so okoli nas gibajoči mladi vojaki JA še vsi panični od adrenalinskega stresa odreagirali tako, da so v nas takoj namerili svoje orožje, nekateri od njih pa tudi ponovno repetirali orožje. Tisti hip sem se zavedel, da lahko pride do nekontroliranega streljanja po nas. Takoj sem nagonsko odreagiral ter v »kaplarskem stilu« pričel vpiti na preplašenega Vehovca. To pa je bil tudi edini »jezik«, ki so ga vojaki JLA očitno le razumeli saj so takoj povesili svoje orožje. Od Runjića sem nato zahteval, da njihov bolničar takoj oskrbi Vehovčevo oko, katerega mu je ob proženju strela poškodoval drobec odbitega robnika. Ker se je vojaški bolničar albanske narodnosti izgovarjal, da take poškodbe ne zna oskrbeti, sem za to kot usposobljeni bolničar v enoti PEM UNZ Kranj poskrbel sam. Po imobilizaciji očesa sem nato prepričeval Runjića, da poškodovanemu Vehovcu dovoli, v spremstvu, še enega teritorialca oditi peš po cesti proti Jezerskem. Šele na moje in daljše prigovarjanje komandirja stražnice Bajrića je Runjić pristal na to, da je poškodovani Vehovec lahko odšel sam peš proti Jezerskem.

Runjić nas je nato dal odstraniti od objekta še za cca 50 metrov, kjer smo nato čakali nadaljnji razvoj dogodkov. Pri tem smo družno skupaj s teritorialci zbrali različne listke s klicnimi znaki ipd. zadevami ter jih zažgali tako mojstrsko, da tega prisotni stražarji JA, sploh niso opazili. V teh trenutkih se je od avstrijskih kolegov vrnil še naš carinik, kateri se je odločil, da bo skupaj z nami delil usodo. S tem si je takoj pridobil simpatije vseh zajetih branilcev.

Po izvedbi popolne blokade mejnega prehoda nam je Runjić v ideološko obarvanem govoru ponudil službo v zameno za lojalnost do SFRJ, kar smo seveda vsi prisotni kategorično odklonili. Za poveljnika mejnega prehoda je v nadaljevanju določil komandirja karavle Bajrića. Nato je od mene zahteval, da o zaprtju mejnega prehoda obvestim avstrijske mejne organe, kar sem enako kategorično odklonil, zato so to sramotno dejanje morali opraviti sami. Ker Runjić ni uspel z nobenim od svojih predlogov je jezen odšel nazaj proti objektu MP, kjer so njegovi vojaki pravkar spuščali našo zastavo z droga. Vsi zajeti smo v tem trenutku zagledali prisotnega, enega od prej navedenih vinjenih »prostovoljcev«, ki je medtem prišel nazaj iz Avstrije ter pomagal spuščati našo zastavo z droga. S tem dejanjem si je »prostovoljec« prislužil dosmrten madež, ki ga ne more oprati niti njegova kasnejša izjava o tem, da je hotel zastavo le ukrasti in pobegniti z njo v Avstrijo. Fotografije pač ne berejo človeških misli ampak le beležijo trenutke časa oziroma njihov potek.

Nekje okoli 17. ure je pričelo močno deževati, zato smo bili vsi zajeti premeščeni v garaže za objektom.

Tukaj naj navedem besede kontroverznega generala Konrada Kolška, ki je bil v tistih dneh »še« poveljujoči 4. Armadne skupine, s sedežem v Zagrebu. V svoji knjigi spominov je le-ta, o tistih trenutkih na mejnem prehodu Jezersko zapisal takole: *»Poklical sem v Ljubljano komandanta 14. Korpusa, generala Pavlova (»Ledeni«) in mu dejal. Ukaži svojemu staršini, ki je tam glavni, naj jim jasno in glasno pove, da se nočemo tepsti in da je to, kar se dogaja nesmisel. Ne obračajte orožja drug proti drugemu. Pustite jim orožje in jim recite, naj grejo domov.!"* V nadaljevanju avtor tudi govori o tem, da so bili vsi zajeti branilci izpuščeni, vendar so se ti takoj vrnili v svoje enote in nadaljevali z aktivnostmi proti JA.

O tem avtorjevem prozornem izmikanju lahko povem le naslednje. Poveljujoči Runjić sploh ni omenil avtorjevih navedb. To pa lahko pomeni le to, da general Kolšek teh besed ni izrekel, ali general Pavlov ni prenesel ukaza, ali pa je poveljujoči Runjić ukaz prejel pa ga ni upošteval. Drži le zadnja Kolškova navedba, ki se nanaša na izpuščene branilce in njihovo takojšnjo vrnitev v svoje enote. To zadnje pa le potrjuje visoko domovinsko zavest in pripadnost slovenskih branilcev.

NEUSTRAŠNE ŽENSKE

Okoli 18. ure sta na mejni prehod prišli odločni ženi dveh naših rezervnih miličnikov ter od »poveljnika mejnega prehoda« Bajrića zahtevali takojšen stik z možema, kar sta tudi dosegli na podlagi osebnega poznanstva in »verbalne poplave« besed. Obenem sta fantom uspeli pritihotapiti tudi nekaj kruha in salame, kar je vsekakor blagodejno vplivalo na moralo.

ADMINISTRATORSTVO

Ob 20.30 uri sva morala skupaj z miličnikom Zupancem in novopečenim »poveljnikom mejnega prehoda« Bajrićem, kateremu se je videlo, da ukaze izpolnjuje le s težkim srcem, oditi v naš objekt. Tu naju je v pisarni vodje izmene seznanil s prisotnimi oficirji, ki so sodelovali v napadu. To pa so bili poleg Bajrića še ppor. Dragan Runjić, por. Prvoslav Miljković, major Ljubiša Stojiljković in neki poročnik oz. kapetan, katerega priimek pa sem pozabil. Najbolj sumljiva pojava od vseh prisotnih nama je bila v tistih trenutkih

major Stojiljković, kateri na epoletah ni imel oznak činov. Slednji je ves čas le pronicljivo spremljal naš nadaljnji pogovor ter reakcije vseh prisotnih. Še vedno vsa besna in osebno razočarana zaradi dejstva, da smo se morali predati brez boja, sprva z Zupancem v pogovoru nisva hotela sodelovati. Ko pa sva uvidela, da taka taktika ne pelje nikamor sem sam v sebi le prebil led in se osredotočil na ppor. Runjića, ki mi je medtem spet ponudil mesto komandirja, seveda pod pogojem lojalnosti zveznim oblastem. Zavrnil sem ga z obrazložitvijo, da ne jaz in ne Zupanc ne misliva postati izdajalca. Takoj za tem pa sem mu, na njegovo presenečenje, predrzno ponudil možnost njegovega prestopa v naše vrste. Ppor. Runjić je bil tako osupel nad mojo ponudbo, da te sploh ni takoj dojel. Po nekaj trenutkih hlastanja za zrakom pa mu je še vsemu osuplemu le uspelo izbruhati ves svoj žolč rekoč: *»Renko, pička ti materina, šteta što te nisam ubio malopre!«* V afektu je besen skočil proti meni, vendar je posredoval Bajrić ter umiril situacijo in odpeljal Runjića iz pisarne na hodnik. Kmalu se je Bajrić vrnil in nama pojasnjeval, kako naj bi pred napadom s por. Miljkovićem prepričevala Runjića, da naj omogoči branilcem vsaj časten umik z mejnega prehoda. S seboj naj bi po tej varianti lahko odnesli vso oborožitev in opremo. Vendar Runjić na tako varianto ni hotel pristati. Ko sem razmišljal o tej možnosti sem prišel do zaključka, da tudi sam nanjo pod nobenim pogojem ne bi pristal. Takoj za tem naju je Bajrić seznanil, da je z našim vodstvom v Kranju že dosežen sporazum o naši izpustitvi.

Bajrić nama je medtem na hodniku polglasno tudi zaupal, da je pred napadom iz komande mejnega odseka v Radovljici prejel ukaz, da mora med svoje graničarje razdeliti vso zalogo ročnih bomb, vendar tega ni storil (op.: To je bilo tudi dejansko ugotovljeno ob kasnejši predaji karavle pripadnikom TO).

V nadaljevanju sem nato moral, po Runjićevih zahtevah, sestaviti »Zapisnik o dogodkih na mednarodnem mejnem prehodu Jezersko dne 27.6.1991«. V njem sem moral zajeti tudi poškodbe na stavbi kot tudi na vozilu našega rezervnega miličnika Štefana Kožarja (umrl 1993), katerega je poškodoval padajoči omet z objekta. Sestavni del »zapisnika« so bili tudi seznami odvzetega orožja, pripadnikov TO, pripadnikov milice in delavcev carine. Tu mi je pomagal Zupanc. Med sestavljanjem seznamov oborožitve sva mlade vojake JA, ki so bili še vsi pod stresom, opozarjala na točnost pri diktiranju serijskih številk orožja, saj so se pri tem neprestano motili. V nekem trenutku je k nama pristopil Runjić ter nama dejal, da imava boljše živce kot vsi oni skupaj. To pa seveda ni bilo res. Tak je bil morda le najin zunanji videz, v nama je namreč še vedno divje odmeval naš poraz.

Ob 21. uri so tako vsi zajeti branilci lahko odšli z območja mejnega prehoda. Midva z Zupancem in carinikom pa smo bili iz nam neznanega razloga še vedno zadržani na mejnem prehodu do naslednjega dne do 1. ure. V tem času smo lahko le nemo opazovali živčno tekanje vojakov, ki so izpolnjevali ihtava povelja oficirjev. Njihove skrbi so se z osvojitvijo mejnega prehoda namreč šele pričele. Kdor je namreč poznal takratni MP Jezersko ve, da je šlo pri določenih stvareh za vnaprej dogovorjeno recipročnost z Avstrijci. Naša stran je avstrijsko oskrbovala z električno energijo, obratno je avstrijska stran nam nudila oskrbo z vodo. Ker so zaradi napada JLA na mejni prehod besni Jezerjani prekinili dobavo elektrike, so Avstrijci to nemudoma recipročno vrnili tako, da so naši strani enostavno prekinili dobavo vode. Osvajalec mejnega prehoda se je tako znašel v nezavidljivem položaju ter odvisen le od svojih zalog.

Nekako v tem času se je na prehodu, nepojasnjeno kako, pojavil nam do takrat neznani major JLA Tomislav Graonja. Za slednjega sva z Zupancem ugotovila, da je prišel nadzirat dogajanje. Iz delcev pogovora, ki ga je major imel z enim od oficirjev, pa sva z Zupancem tudi ugotovila, da bo major Graonja skupaj z družino v noči iz 27. na 28. 6. 1991 verjetno prebegnil na našo stran. Dejansko je navedeni major skupaj s še nekaj vojaki po 24. uri izginil z mejnega prehoda (op.p.: Po znanih podatkih so miličniki OM Preddvor dne 30. 6. 1991 majorja Graonjo, ki je medtem prestopil na našo stran, predali takratnemu poveljniku PEM UNZ Kranj inšpektorju Klemenčič Milanu – umrl 2022).

Ob 1. uri so nam »zmagovalci« dovolili odhod z okupiranega mejnega prehoda. Kot prva sta se pred menoj s službenim vozilom Lada Niva peljala miličnik Zupanc in carinik, za njima pa jaz s svojim osebnim avtomobilom. Približno po dveh kilometrih vožnje proti kmetiji »ŠTULAR« je pričelo deževati tako močno, da brisalci na vozilih niso imeli časa opravljati svoje naloge. Nadaljnjo vožnjo so nam nato onemogočile še neznanske količine posekanega drevja, ki je ležalo po cesti in ob njej. Škoda, ker se Jezerjani tega niso spomnili že pred napadom. Z Zupancem sva nato peš odšla kakih 100 m naprej in opazila izginulega majorja Graonjo, ki se je skupaj z vojaki JA trudil, s sekirami, prebiti se skozi ležeče drevje. Ker sva ugotovila, da bo njihov trud zaman, sva se neopažena vrnila nazaj k vozilom. Tu sva ugotovila, da je carinik zaradi vsega hudega tega dne doživel živčni zlom. Z voziloma smo nato zapeljali vzvratno do prvega

ovinka. Tu smo oba zamaskirali z nalomljenimi vejami in čakali. Po krajšem čakanju se je skupina prej opaženih vojakov JLA z vozili vrnila nazaj proti mejnemu prehodu. Nastali premor smo izkoristili in se odpeljali nazaj do točke, kjer so s krčenjem poti prenehali vojaki JLA. Zupanc je nato stekel do stanovanjske hiše našega rezervnega miličnika Franca Tičarja, ki nam je nato z motorno žago dobesedno izrezal prosto pot do »ŠTULARJA«. Naša nadaljnja pot proti dolini je bila prav tako polna presenečenj v obliki podrtih dreves in drugih nevšečnosti (op.: Ob vožnji preko podrtih dreves sem poškodoval menjalnik svojega vozila). Po prihodu v Preddvor sva z Zupancem najprej poskrbela za našega carinika ter ga izročila v varstvo Zupančeve žene Ane, nato pa sva odhitela poročat vodstvu v Kranj, kamor sva prispela ob 3.30 uri. Vsi takrat prisotni so naju gledali kot prikazni, saj so naju očitno že imeli za mrtva.

STANOVSKA ENOTNOST

V dogovoru s takratnim vodjo SDMT na IM UNZ Kranj, inšpektorjem Zdenkom Guzzijem (umrl 2025) sva nato oba z Zupancem odšla domov počivat ter se nato še istega dne okoli 11. ure javila pri načelniku UNZ Kranj Hočevarju. Po kratki predstavitvi dogajanja na Jezerskem naju je načelnik najprej oborožil, čemur je sledila že nova naloga. Načelnik nama je tudi predstavil dogajanje na MP Karavanke, kjer so branilci ostali praktično brez oborožitve, zaradi umika tega na vstopno mejno kontrolo v avstrijski Podrožci. Zaradi tega je bilo odločeno, da jim tega dostaviva midva z našim terenskim vozilom iz rezerv preko PM Jesenice. Skupaj z nama se je peljal tudi takratni komandir PMM Karavanke, Dolšina Matjaž (umrl 2006). Zaradi popolne blokade gorenjskih cestnih komunikacij smo porabili kar nekaj časa, da smo prispeli do vasi Potoki. S polno hitrostjo smo zavozili proti zadnjemu ovinku pred Koroško Belo, ko smo v zadnjem trenutku zagledali na cesti postavljeno in nebranjeno barikado iz protitankovskih ovir. Samo odličnim vozniškim refleksom Zupanca gre zahvala, da smo se pred barikado še pravočasno uspeli zaustaviti. Ker ni obstajal drug dostop do Jesenic, sva se z Zupancem odločila za vožnjo preko jezu hidroelektrarne Moste ter po strmi makadamski cesti na avtocestni viadukt v gradnji, nato pa po trasi bodoče avtoceste proti Jesenicam. Po predaji orožja kolegom na PM Jesenice sem skočil še na kratek obisk k mojima družinskima prijateljema, katera sem na hitrico seznanil z dogajanjem ter se nato poslovil od njiju. Po povratku v Kranj sva se z Zupancem v dogovoru z načelnikom Hočevarjem pridružila miličnikom PPM Kranj, ki je bila stacionirana na vojni lokaciji, v lovski koči na Pangršici.

Ne preveč, z organizacijskega vidika, briljantne situacije v lovski koči ne želim opisovati, to bom z veseljem prepustil kateremu od takrat prisotnih akterjev. Na kratko v noči iz 28. na 29. 6. 1991 okoli 4. zjutraj se je morala navedena enota skupaj z delom pripadnikov PEM UNZ Kranj, ki so se nam medtem pridružili v nočnih urah, premakniti na lokacijo na Brdu. Premik je bil pogojen z radijskim obvestilom takratnega SSD UNZ Kranj, da naj bi prišlo do izpada desetih kamionov JLA z vojaki iz kranjske vojašnice. Po obvestilu so se ta vozila preusmerila proti naselju Tenetiše. Glede na dejstvo, da je PEM UNZ Kranj dne 28. 6. 1991 izvedla bojno akcijo proti JLA (skladišče minsko eksplozivnih sredstev na Drulovki), je obstajala utemeljena bojazen, da se bodo bližajoče vojaške enote hotele maščevati nad nami zaradi posledic napada. Po prihodu na grad Brdo sva se z Zupancem zaradi ubijajoče nedejavnosti prostovoljno javila k opravljanju stražarskih dolžnosti nad zajetimi pripadniki JLA, na območju Gorenjskega sejma.

Ob najinem prihodu pred stavbo UNZ Kranj pa naju je prestregel inšpektor Mihelčič Alojz ter naju preusmeril k takratnemu vodji SDMT, inšpektorju Zdenku Guzziju. Slednji mi je kot prioritetno nalogo določil zbor VEM enote PMM Jezersko na Jezerskem ter po pričakovanem zavzetju mejnega prehoda, s strani enot TO, tega takoj usposobiti za normalno delo. V tem delu je izrecno poudaril, da se na sam mejni prehod vrnemo lahko šele po njegovem zavzetju s strani TO. Prepovedal nam je tudi vsako herojstvo.

POVRATEK NA JEZERSKO

Na najini poti proti Jezerskem sva se ustavljala na domovih naših aktivnih in rezervnih miličnikov in se sproti dogovarjala o načinu njihovega prihoda na zborno mesto, t.j. pred pošto na Jezerskem. V spominu mi je ostal eden od naših rezervnih miličnikov iz Preddvora, ki je takrat še vedno besen zaradi našega poraza doma izdelal večje število »molotovk«, katere je hotel nato ob morebitnem povratku agresorja tudi uporabiti.

Po prispetju na določeno zborno mesto smo lahko le ugotovili, da je na Jezerskem v teku vsesplošna »ljudska revolucija«. Po prvih zbranih podatkih se je že pred prihodom dela miličnikov naše enote, kakih dvajset zrevoltiranih občanov Jezerskega, večinoma lovcev s svojimi lovskimi puškami pa tudi »kalašnikovkami«, napotilo proti mejni stražnici JLA na Virnikovi planini in hoteli kar po domače obračunati z graničarsko posadko. O tem sem takoj telefonično obvestil načelnika Hočevarja, ki je kategorično

zahteval, da takoj odidemo na kraj in preprečimo nepotrebno prelivanje krvi. Vendar to k sreči ni bilo potrebno, ker so se zrevoltirani lovci medtem že vrnili nazaj na Jezersko.

Po podatkih, s katerimi nas je seznanil eden od domačinov naj bi se dogajanje na omenjeni stražnici odvijalo nekako takole. Jezerjani so takoj po prihodu obkolili stražnico ter nato pozvali njenega komandirja k predaji. Po daljšem pregovarjanju naj bi slednji privolil v nekakšno pogajanje, na katerega je odšlo neugotovljeno število Jezerjanov, ki so na vhodu v stražnico odložili tudi svoje orožje. Na pogajanju naj bi se strasti nekoliko umirile. Komandir stražnice pa je očitno tudi dosegel svoje, saj so nato pogajalci zapustili območje stražnice in se vrnili nazaj na Jezersko. Kdo je imel zasluge za to, da v tem primeru ni prišlo do nepotrebnega prelivanja krvi, nam nikoli ni uspelo ugotoviti. Ob tem dogodku morda še kratka anekdota. Ko so pogajalci zapuščali stražnico je eden izmed njih v zmedenosti pozabil vzeti svojo puško. Slednjo je nato za njim uslužno prinesel eden od graničarjev.

Nekje med 13. in 14. uro, ko so bili zbrani že skoraj vsi miličniki naše enote je prišlo še do ene mučne situacije. Ta se je odvijala v pisarni takratne KS Jezersko, od koder smo telefonsko komunicirali z vodstvom v Kranju. V pisarni smo namreč našli več avtomatskih pušk KALAŠNIKOV. Na naša vprašanja o poreklu tega orožja, nam je takrat prisotni svetovno znani alpinist Davo Karničar (umrl 2019) le s težavo pojasnil, da jih je KS Jezersko dobila od TO za obrambo pred JLA. Ker so že v rajnki Jugoslaviji veljala stroga pravila glede distribucije vojaškega orožja, je vse kazalo na to, da je nekdo na naši strani po svoje »prirejal« pravila igre. Ker pa na taka pravila, v takrat še obvladljivih varnostnih razmerah, nisem hotel pristati sem z zadevo takoj seznanil načelnika Hočevarja. Ta je takoj odredil zaseg navedenega orožja. Vse orožje smo takoj zložili v naše terensko vozilo. Pri tem pa se je pričelo zapletati. Okoli nas se je v nekaj minutah zbralo večje število »bojno« razpoloženih Jezerjanov, ki so nam hoteli fizično preprečiti odvzem orožja. Ker je bila v tistem trenutku, glede na številčnost povrhu še slabo oboroženega moštva, najboljša rešitev situacije v taktičnem umiku, sem tega odredil v smeri proti cerkvici Sv. Andreja. Kasneje smo med ljudmi zaznali tudi govorice, v katerih naj bi »Jezerska« milica držala skupaj z agresorjem, kar pa je bilo daleč od resnice in žaljivo za nas.

Pri opisani cerkvici se nam je kasneje s službenim avtomobilom pridružil še miličnik Robert Celestina iz PM Kranj. Na kraju je bil tudi pripadnik GRS Jezersko, ki je bil opremljen z radijsko postajo. Drug njegov kolega pa je bil stacioniran na hribu nad cerkvico Sv. Andreja, od koder je z daljnogledom opazoval dogajanje na mejnem prehodu ter nas posredno preko kolega obveščal o tem. Okoli 19. ure je miličniku Celestini »pošlo« potrpljenje in se je kljub našemu nasprotovanju s svojim vozilom odpeljal proti mejnemu prehodu. Ker po približno desetih minutah tega ni bilo nazaj, smo nato odšli za njim še mi. Ob 19.15 uri, ko smo prispeli na mejni prehod je na drogu že plapolala slovenska zastava. Kasneje smo ugotovili, da jo je družno s kolegi iz TO dvignil ravno miličnik Celestina.

PREVZEM MEJNEGA PREHODA

Častnika TO major Janez Ude (umrl 2010) in stotnik Boris Bertoncelj sta me na mejnem prehodu seznanila z vsebino devetih točk dogovora med TO in JLA, kateri je določal pogoje predaje mejnega prehoda Jezersko enotam TO. Nato je sledila ponovna vzpostavitev fizičnega varovanja prehoda ter prevzem samega objekta, vključno z našo oborožitvijo in opremo. Evforija ob ponovnem prevzemu mejnega prehoda pa je trajala le kratek čas, saj nas je čakalo še veliko dela. Tako sem med drugim najprej odšel k avstrijskim kolegom in jih seznanil, da je mejni prehod spet odprt za mednarodni promet ter tako tudi formalno izpolnil ukaze vodstva UNZ Kranj.

SKRB ZA OTROKE

V večernih urah dne 30. 6. 1991 je iz zanesljivega vira pricurljala informacija, da JLA (op.: konkretno pripadniki kontraobveščevalne službe – KOS JLA) načrtujejo likvidacije predstojnikov gorenjskih postaj milice, vključno z njihovimi družinskimi člani. Ker sem na podlagi informacije ocenil, da je zaradi mene življenjsko ogrožena tudi moja družina sem po telefonu inštruiral ženo kaj mora storiti, sam pa nato takoj v spremstvu dveh miličnikov in službenim vozilom odšel domov na Kokrico ter družino pospremil na varno lokacijo. Danes šele lahko povem, da je bila ta lokacija dom družine Tomić v Preddvoru. Glava družine oče Franjo, žena Marija in njun sin Marko sta mi s svojim življenjem zagotovila varnost mojih otrok ter zanju tudi nekaj dni skrbela kot za svoje otroke, za kar sem jima globoko hvaležen. Moja žena o kakšnem umiku na varno takrat ni hotela niti slišati, vse pa je utemeljila s preprosto izjavo, da je njej kot medicinski sestri mesto na delovnem mestu v bolnišnici na Golniku, kjer bo lahko najbolj koristna.

Po treh dneh sem organiziral ponovno selitev otrok, to pot na Jesenice k že omenjenima prijateljema, kjer sta ostala še dva tedna, dokler se razmere niso umirile. Kot v prvem sem tudi v tem primeru ostal dolžnik

prijateljema, ki sta poskrbela za moj najdražji zaklad. Tudi pomen slovenskega pregovora o tem, da pravega prijatelja spoznaš šele v nesreči, je od tedaj zame dobil šele pravi pomen.

ODNOSI Z MEDIJI

V naslednjih dneh sem, po navodilu načelnika Hočevarja, imel več kratkih intervjujev s tujimi reporterji, ki so bili prisotni na avstrijski strani prehoda. Vsi moji odgovori na novinarska vprašanja so bili kratki in jasni ter usmerjeni predvsem v slovensko zahtevo po samostojnosti, kar so ti komentirali zelo pozitivno.

Dne 9. 7. 1991 v dopoldanskih urah je naš mejni prehod obiskala tudi poslanka avstrijske stranke Zelenih, mag. Terezia Stoisits, katero je zanimalo stanje prehoda po napadu ter izrazila svoje simpatije do Slovenije (op.: Dogodek je bil zabeležen v časopisu »SLOVENSKI VESTNIK« z dne 10. 7. 1991, kjer pa sem bil napačno predstavljen kot komandant enote TO in ne kot komandir PMM Jezersko).

MRTVA STRAŽA

V dogovoru s poveljujočim TO je na mejnem prehodu ostala le manjša enota teritorialcev, ki je okrepila našo obrambno moč. Prisotnost povečanega števila moštva je v prvih trenutkih, s psihičnega stališča, izredno pozitivno vplivala na vse. Agresorska enota JLA, ki se je po določilih dogovora s TO, umaknila na bližnjo mejno stražnico Kokrškega odreda na Ankovi planini, nas je namreč takrat še vedno lahko vitalno ogrožala. Nihče od nas si v tistih trenutkih ni gojil lažnih iluzij, da agresor ne bi ponovno poskušal izvesti napad na mejni prehod. Zaradi tega smo do vključno 1. 7. 1991, predvsem v nočnem času, postavljali v smeri stražnice t.i. »mrtvo stražo«, ki bi nas lahko edina pravočasno opozorila na morebitno približevanje sovražnika. Dolgotrajna izpostavljenost adrenalinskemu stresu se je pri posameznikih, predvsem v nočnem času, že manifestirala v nekaterih oblikah panike. Ker je bila edina rešitev le v osebnem zgledu, sva s poveljujočim TO in nekaj psihično trdnimi posamezniki iz obeh formacij, poskušali dvigniti moralo z našo osebno prisotnostjo na položajih okoli objekta. Menim, da nam je to v celoti uspelo.

ODVOZ OKLEPNIH SAMOHODK

Nekje v tem obdobju je skupina pripadnikov TO (op.p.: vodil ppor. Roman Marguč) na ukaz poveljnika PŠTO za Gorenjsko poskusila izvesti odvoz dveh oklepnih samohodk Praga z mejnega prehoda. Povem naj, da sta bili obe vozili nevozni, saj jih je JLA pred odhodom na mejno stražnico onesposobila. Med ostalim so odstranili zaklepe protiletalskih topov ter akumulatorje. Kljub temu, da so zavore na obeh samohodkah delovale le, če je deloval motor vozila, so pripadniki TO poskušali izvesti svojo namero. Slednja pa se je prav neslavno končala že na prvem ali drugem ovinku, saj so se pri spustu ene od samohodk, po klancu navzdol, zažgale zavorne čeljusti, voznik pa se je huje telesno poškodoval. Situacija je bila sicer kasneje »rešena«, vendar le s pomočjo strokovno usposobljenih posameznikov iz Cestnega podjetja Kranj, katerim je šele uspelo odpeljati samohodke.

POVRATEK AGRESORJA V KRANJ

Dne 1. 7. 1991 je poveljstvo 31. ObmŠTO Kranj vzpostavilo stik s poveljnikom agresorske enote v mejni stražnici Kokrškega odreda, kateremu so nato sledila pogajanja o povratku te nazaj v vojašnico v Kranj. Tako so se v moji pisarni ob 10.45 uri sestali naslednji pogajalci. Našo stran sta zastopala major Ruauter Mihael in stotnik Zupančič Tone, agresorja pa sta v začetku zastopala poročnik Miljković Prvoslav in stari vodnik Bajrić Enes. Ob 12.55 uri pa se nam je pridružil še kontroverzni ppor. Runjić Dragan. Prisotna sva bila tudi midva z miličnikom Zupancem. Iz osebnih zapiskov, ki sem si jih takrat delal, je globalno gledano moč ugotoviti naslednje. Predstavniki JLA so se ves čas poskušali izmikati neizogibnemu dejstvu, da se bodo morali vrniti nazaj v vojašnico. Zaradi tega so navajali »množico« razlogov kot zakonske podlage, nezmožnost radijskega komuniciranja s komandantom mejnega odseka v Radovljici ppolk. Jaukom, strah pred maščevanjem zaradi izgube oborožitve itd. Poročnik Miljković je poizkušal izboriti boljše pogajalske pozicije tudi z navajanjem tega, kako je JLA gradila vodovode, gradila ceste ipd. Zaradi nepopustljivosti majorja Rauterja, ki je občasno že spominjala na hojo po robu noževega rezila, pa je bil tudi tu dosežen miselni preobrat, predvsem pri ppor. Runjiću, ki se je upiral do zadnjega. Ko pa je tudi on uvidel, da je izigral že vse svoje adute je le pristal na pogoje predaje. Ob zaključnem dorekanju čisto tehničnih plati same izvedbe predaje je Runjič meni in miličniku Zupancu zagrozil z besedami: *»Renko i Zupanc, predajem se jer vama verujem, ali ako na nas padne samo jedan metak vi ste gotovi!«*

Moram priznati, da sva se oba z Zupancem v tistih trenutkih ter do odhoda JLA iz Slovenije zaradi tega počutila zelo nelagodno. Psihično strti Runjić je bil namreč po najini oceni dejansko sposoben storiti kakšno neumnost. Na koncu koncev pa se je vse le dobro izteklo. Agresorjevi vojaki, vključno z oficirji, so bili pregledani z detektorjem kovin. Odvzeta jim je bila oborožitev in strelivo. Izjema so bili le oficirji, ki pa so v

nasprotju z menoj in namestnikom poveljnika zajete enote TO, lahko obdržali svoje osebno orožje brez streliva (op.: tudi na tem področju smo bili bolj papeški od papeža ter se v nasprotju z JLA strogo držali določil 3. Ženevske konvencije o ravnanju z vojnimi ujetniki). Sledil je le še težko pričakovani transport agresorske enote v vojašnico v Kranj, ki pa je bil k sreči realiziran brez večjih nevšečnosti.

»VIETNAMSKI SINDROM«

Z zavzetjem karavl in odstranitvijo agresorskih enot iz njih je tako pri miličnikih in teritorialcih prišlo do psihične sprostitve. Zaradi tega je bil potreben še večji nadzor nad opravljanjem nalog, saj smo morali biti še vedno zelo pozorni na možnost povračilnega napada JA.

Od tega trenutka dalje je sodelovanje s pripadniki TO potekalo manj zadovoljivo. Prvotna enota TO, s katero smo na mejnem prehodu izredno dobro sodelovali, je bila v tistem času zamenjana z novim moštvom. Zaznali smo, da v zamenjani enoti TO na mejnem prehodu, kakor tudi v enoti TO v karavli Kokrškega odreda, ni več nobene resnosti in vlada nedisciplina. Poveljujoči niso imeli skoraj nobene avtoritete v odnosu do moštva, zaradi česar je prihajalo do negativnih anomalij. Te pa so se izražale predvsem v malomarnem in agresivnem odnosu do rokovanja z orožjem, prekomernemu uživanju alkoholnih pijač in tudi neresnemu pristopu k izvajanju nalog. Na te anomalije smo jih sicer neprestano opozarjali, saj smo s tem posredno skrbeli tudi za lastno varnost, vendar se kljub temu stanje ni bistveno popravilo. Tudi urejenost pripadnikov TO, je bila v tem obdobju pod nivojem. Na uniformah niso nosili označb pripadnosti TO, tako da je bilo razpoznavanje možno le na osebni ravni. V tem kontekstu morda še patetična anekdota.

V teh dneh sva se z miličnikom Zupancem s službenim terenskim vozilom odpeljala v nadzor t.i. »zelene meje«, proti karavli na Ankovi planini. Približno 200 metrov pred objektom sva upočasnila vožnjo, predvsem z namenom, da nase pravočasno opozoriva stražarja TO. V nekem trenutku je pozorni voznik Zupanc sunkovito zaustavil vozilo. Vanj sem uprl vprašujoč pogled, on pa mi je odvrnil z besedami, da naj bi zaznal nekakšno drgnjenje ob dno vozila. Oba sva nato istočasno tako, da vozilo ni zanihalo izstopila. Za tem pa je za naju sledil pravi šok. Pod vozilom je na sredini vozišča, v šopu trave, ležala prikrita olivno zelena šolska protitankovska mina. Iz njene sredice je štrlela lesena paličica, ki je dajala videz antene. Ker v mini ni bilo vžigalnika sva lahko le ugotovila, da se je nekdo kruto poigral z najinimi življi. Ob prizanesljivem smejanju stražarja, sva tudi takoj ugotovila kdo in zakaj je predmet nastavil na cesto. V nadaljevanju nama je nasproti prišla večina takrat prisotnih teritorialcev, ki so naju kljub miličniški uniformi imeli očitno za sovražnika. Večina teh je bila pijanih. K sreči sem v tej skupini zagledal znanca, katerega oče je bil naš upokojeni miličnik, ki je nato zgladil napeto situacijo. V »zaupnem« pogovoru nama je eden od prisotnih zaupal, kako so pri njih delovni. Ker se jim ni dalo izkopati luknjo za smeti, so to enostavno »izkopali« s pomočjo eksploziva (trotila) odvzetega agresorju. Od tega dne dalje pa do odhoda moštva TO s karavle, zaradi naše varnosti, nismo želeli biti več njihovi gostje.

Tudi med rezervnimi miličniki, smo glede na sestav, zaznali določene negativne odklone. Že med napadom JLA je namreč eden od njih poskušal med moštvom ustvariti paniko, kar pa so mu preprečili miličniki sami. V dveh primerih pa se je ta isti rezervni miličnik brez predhodnega dovoljenja tudi oddaljil od doma. Zaradi teh razlogov je bil po ponovnem zavzetju mejnega prehoda odslovljen, kasneje pa s soglasjem vodstva UNZ Kranj tudi izločen iz rezervnega sestava milice. Tisti, ki so bili zaposleni v podjetjih, so naloge opravljali brez ugovorov in negodovanja. Tisti, ki pa so bili kmetje, obrtniki ali podjetniki pa so po najhujši prestani nevarnosti pričeli tarnati in primerjati delo miličnika s svojim delom in preračunavati izgubo svojega zaslužka ter s tem povezano smiselnostjo podaljševanja dela v enoti. Po obrazložitvi upravičenosti njihove prisotnosti v enoti pa so se tudi ti posamezniki unesli in korektno opravljali naloge do demobilizacije.

POŠKODBA REZERVNEGA MILIČNIKA

V tem obdobju je v enoti prišlo tudi do poškodbe enega od mojih rezervnih miličnikov in sicer med opravljanjem stražarske službe (J.N.). Miličniku je s strehe na glavo padel eden od granatiranja poškodovanih strešnikov ter ga pri tem kar hudo poškodoval. Zaradi poškodbe je bil miličnik tudi dalj časa na bolniškem dopustu. Glede izplačila odškodnine, oziroma kritja stroškov bolniškega dopusta za nastalo poškodbo, pa so zaradi njegovega statusa rezervnega miličnika nastopile administrativne težave, zaradi katerih miličnik ni prejel nobene odškodnine. Da pa le ni bilo vse tako enostavno, smo kmalu lahko ugotovili tudi sami. Omenjeni miličnik je bil namreč bližnji sorodnik enega takratnih najvišjih slovenskih politikov, ki je prav v tem obdobju z obiski enot TO po mejnih stražnicah tem dvigal moralo. Seveda smo ga tudi mi na mejnem prehodu hoteli dne 13. 7. 1991 pričakati s primerno dobrodošlico, saj smo bili predhodno o tej možnosti tudi obveščeni s strani UNZ Kranj. Ko pa se je njegovo vozilo s spremljevalci, brez zaustavljanja,

odpeljalo naprej proti karavli Kokrškega odreda smo si razočarani pričeli postavljati vprašanja, kje tičijo razlogi za tako očitno ignoranco. Morda se motim, vendar bi lahko tak razlog iskali v dejstvu, da navedeni politik ni hotel imeti opravka s tako milico, ki ni bolj ekspeditivno reševala problema zgoraj navedenega bližnjega sorodnika.

PSIHOZA SE NADALJUJE

Obdobje od 2.do 7. 7. 1991 smo si na Jezerskem najbolj zapomnili po najavljenih grožnjah vrha takratne JLA, ki je najavilo zračne napade po teritoriju celotne Slovenije. Ker je bilo, zaradi bližnjega improviziranega heliodroma, utemeljeno pričakovati tudi zračni helikopterski desant, smo se nanj ustrezno pripravili. Zaradi stalno ponavljajočih obvestil o zračnih napadih v teku smo neprestano tekali na vnaprej določene položaje. Tri nazaj pridobljena protioklepna sredstva Armbrust so bila noč in dan pripravljena za borbeno delovanje. Če povem povsem po resnici, enostavno sem si jih prisvojil ter bi jih tudi vsa brezpogojno takoj uporabil, če bi bilo to potrebno, saj sem bil za to usposobljen na enem od predvojnih tajnih usposabljanj v okviru PEM RSNZ. Poleg tega pa so nam bila tudi v izredno psihično podporo, saj je bilo iz vseh naših dejanj čutiti, da jo to pot morebitni agresor ne bi odnesel nekaznovano. V teh dneh je bilo tudi v zraku moč občutiti tisto prvinsko enotnost, ki se je lahko primerjala le še z občutki ob plebiscitu v letu 1990.

Utrinek vreden spomina beležimo še dne 2. 7. 1991. Tega dne sta okoli 12. ure v naši neposredni bližini, v smeri Kamniških Alp v nizkem letu letela dva avstrijska vojaška lovca, znamke SAAB. Od avstrijskih kolegov smo prejeli informacijo, da sta njihova lovca usmerjena proti paru letal, ki sta nekje v koridorju Grintovca, kršila njihov zračni prostor. Na podlagi kasnejših podatkov je bilo tako moč nesporno ugotoviti, da sta kršitev zračnega prostora dejansko storila dva lovca agresorske JLA, ki zaradi velike hitrosti leta in bližine državne meje, po raketiranju RTV pretvornika Krvavec, nista mogla pravočasno zaviti pri čemer sta kršila zračni prostor R. Avstrije.

Situacija se je pričela umirjati šele s sprejetjem Brionske deklaracije dne 7. 7. 1991. Čeprav smo bili v začetku razočarani nad popuščanjem agresorju, smo nato le počasi spoznavali, da bo trimesečni moratorij, ki ga je deklaracija okvirno določala, rok po katerem se bomo tudi dejansko »odklopili« od Jugoslavije.

ZADNJA MOŽNOST

Nekje v dneh po sprejetju »Brionske deklaracije« sem načelniku UNZ Kranj predlagal, da bi se komandirju mejne stražnice Kokrškega odreda Bajriću lahko ponudil prestop v TO. Po pozitivnem povratnem odgovoru načelnika UNZ Kranj sem se z Bajrićem dogovoril za pogovor. Slednji se je nato dogovorjenega dne skupaj z ženo zglasil pri meni na mejnem prehodu. V razgovoru sem mu nato prenesel ponudbo slovenske strani o njegovem prestopu v vrste TO. Pri tem sem pojasnil tako pravno kot človeško plat prestopa ter mu tudi orisal negativne kot pozitivne posledice njegove odločitve. Ko sem zaključil s predstavitvijo ponudbe me je zaprosil, če se o tem lahko pogovori še z ženo. Rade volje sem pristal na to, saj je bil zame osebno takrat morda edini predstavnik JLA, ki si je v tistem trenutku na območju Jezerskega zaslužil prestop v TO. Pa tudi kot človek je bil svetlo nasprotje ostalim oficirskim »primerkom«. Po pogovoru z ženo mi je s težkim srcem povedal, da ponudbe žal ne more sprejeti. Kot prvo ga je pri tem omejevala žena, ki se je hotela vrniti nazaj v Bosno. Kot drug element je navedel svojega očeta, ki bi ga po njegovi izjavi ubil, če bi izvedel, da je njegov sin dezertiral iz JLA.

Seveda sem nato z njegovo odločitvijo seznanil vodstvo UNZ Kranj. Bajrić je nato skupaj z JLA zapustil Slovenijo. Preko različnih posrednikov sem nato o njegovi usodi, v dveh primerih prejel dve informaciji. Prva taka posredna informacija iz leta 1992 je govorila o tem, da naj bi Bajrić prestopil na stran Armade R. BIH ter bil nato ubit v bojih nekje v osrednji Bosni. Koncem leta 1994 pa sem dobil drugo informacijo, po kateri naj bi Bajrić sicer ostal živ, vendar naj bi bil kot težek vojni invalid upokojen in naj bi živel v rojstnem kraju Zavidovići. V letu 2011 pa sem po naključju preko svetovnega spleta ugotovil, da je Bajrić po odhodu v BIH dejansko prestopil v Armado BIH, preživel vojno, napredoval v visok vojaški čin ter je bil eden najbolj zaslužnih, da njegovi rojstni Zavidovići niso bili okupirani s strani vojske Republike Srbske.

OPAZOVALNO POSLANSTVO EVROPSKE UNIJE

Dne 23. 7. 1991 je bilo na Brdu pri Kranju ustanovljeno t.i. območno središče opazovalnega poslanstva EU. V bela oblačila oblečeni opazovalci EU naj bi s tem dnem pričeli izvajati nadzor določil Brionske deklaracije. Na Jezerskem smo beležili dva taka obiska. Prvi je bil obisk opazovalcev nekaj dni po ustanovitvi središča na Brdu. Takrat nisem bil prisoten, ker sem moral kak teden pred tem po ustni odredbi načelnika UNZ Kranj oditi na redni letni dopust. Opazovalce je zanimal naš način opravljanja mejne kontrole, oziroma vse karkoli se je nanašalo na izpolnjevanje določil Brionske deklaracije. Pripomb ob nadzoru niso podali. Drugi in hkrati tudi zadnji obisk opazovalcev pa smo beležili dne 10. 10. 1991, t.j. štiri dni pred iztekom njihovega

opazovalnega mandata. Oba opazovalca sem ocenil kot nepristranska in naklonjena Sloveniji. Še posebej hitro sem našel stik z enim od njiju, ko sem mu povedal, da sem pred prihodom na Jezersko delal na PMM Brnik. Francoski opazovalec je bil namreč častnik letalskih sil Francije. Slednji mi je tudi zaupal, da bo Slovenija priznana v začetku leta 1992. Razšli smo se že skoraj prijateljsko.

SKUPNO DELOVANJE

Po »uveljavitvi« določil Brionske deklaracije smo določene aktivnosti še naprej usklajevali predvsem z miličniki OM Preddvor. Vodenje te enote je po dezertiranju takratnega komandirja, Čeranić Živka v R BIH (op.p.: V knjigi mag. Pavleta Čelika »IZZA BARIKAD« je slednji omenjen med zaslužnim vodilnim kadrom milice. To očitno napako smo popravili v našem zborniku »AKTUALNA AKCIJA SKALA NA OBMOČJU UNZ KRANJ – 1991, kjer smo navedli tudi podatek, da je slednji 10. 10. 1995 padel kot pripadnik vojske R. Srbske v zaključnih bojih za Sanski Most, na območju naselja Lušci Palanka), prevzel moj sošolec Vili Pirnovar. Izdelan je bil tudi načrt našega skupnega delovanja, za primer nadaljnjega vojskovanja. V ta namen smo tudi disperzirali orožje in strelivo iz obeh enot. Eno od teh skrivališč je bilo na visokogorski kmetiji, kjer je gospodar pred leti postrelil nekaj članov družine in po pobegu v neznano sprožil eno večjih iskalnih akcij policije na Slovenskem. Druga taka točka pa je bila pri dveh starejših bratih na Potoški gori. Zaradi boljše pokritosti doline Kokre in s tem globine državne meje, smo uvedli tudi sistem kombiniranih patrulj.

VISOK OBISK

Dne 4. 10. 1991 mi je službujoči vodja izmene najavil visok obisk in sicer so na mejni prehod prišli:

- mag. Bogo Brvar, takratni namestnik ministra za notranje zadeve,
- mag. Slavko Debelak, takratni podminister za notranje zadeve (umrl 2013),
- višji inšpektor Bogdan Stare, vodja sektorja za mejne zadeve in tujce ,
- dr. Borut Sommeregger, takratni vodja informacijskega oddelka na Slovenskem predstavništvu na Dunaju (umrl 2024) in
- dr. Walter Hoffmann, takratni predstavnik Visokega komisariata za begunce v Avstriji;

Ob pitju kave me je nato mag. Brvar seznanil, da gredo vsi našteti v Avstrijo na razgovore h Klausu Feldmannu, tj. visokemu predstavniku OZN za begunce v R. Avstriji. Opozorjen sem bil, da je njihova misija tajne narave ter, da o njej ne smem nikogar seznanjati (op.: zdaj bom to pač storil, ker se ne čutim več vezanega glede na časovno oddaljenost dogajanja). Zaprošen sem bil le še za to, da sem na pisalnem stroju sestavil seznam pogovornih partnerjev v Avstriji, nato pa sem se na njihovo izrecno željo, do njihovega odhoda, diskretno umaknil iz pisarne.

Sklepal sem, da gre omenjena skupina funkcionarjev v Avstrijo za to, da pripravi teren za morebitni val beguncev. Zakaj beguncev? V tistem obdobju se je namreč iztekal trimesečni rok, ki ga je določal »Brionski sporazum«. Po tem roku pa tudi ni bil izključen drugačen razplet dogodkov. Očitno je slovenska politika dokaj realno presojala situacijo in preigravala tudi opcijo po kateri bi bila Slovenija ob morebitnem ponovnem vojaškem napadu JLA logistično pripravljena tudi v segmentu pričakovanega begunskega vala v R. Avstrijo.

EPILOG

V tem obdobju je bil tudi dosežen bistveni cilj naših prizadevanj, to pa je zavarovanje osamosvojitve Slovenije. Slike vojnih dogajanj so že pričele bledeti. Slovenski narod je z drznimi koraki stopal po poti, ki si jo je začrtal. Čisto na koncu pa še lepa misel! Nekje vmes, v nas in okoli nas so se pred desetimi leti za nas Slovence odvrteli tudi trenutki polni osebnih prelomnic, stisk, neizpolnjenih želja in stremljenj, tesno povezanih z našimi usodami ter usodami naših dragih. Bodimo ponosni na te dragocene in redke trenutke, saj smo se z njimi vpisali v zgodovinski spomin naroda!!